

Ostatne my zde mezi sebou jsme si už slíbili, že sporných diskusí o to za války a zde v cizině nebude.³

f) Podotýkám konečně, že ve chvíli převratu a rekonstituce jednotné republiky bude brán zřetel na to, aby se učinila některá dočasná zvláštní opatření politická a hospodářská na Slovensku nebo na Podkarpatské Rusi podle jejich vlastní potřeby vzhledem k tomu, že jejich praktické oddělení od Čech a Moravy v r. 1939 a provádění zvláštního režimu po celou dobu války na těchto územích bude toho patrně na nějakou přechodnou dobu vyžadovat. [...]

Na cestě k vítězství. Čtvrté poselství presidenta republiky Státní radě. Londýn 1944, str. 47—54

47

1944, február 26. [Slovensko.] — Politická zpráva Šrobárovej skupiny pre prezidenta dr. E. Beneša s návrhom organizácie a náplne činnosti Ústredného revolučného výboru v prevratovom období.

Na žiadosť členov našej skupiny posielam Vám, pán prezident, túto súhrnnú zprávu o politickej situácii za mesiac máj—december minulého a za dva mesiace tohoto roku.¹

³ Jednotlivé nekomunistické odbojové skupiny, ktoré udržiavali styk s Londýnom, sa v neskorších odkazoch vyjadrovali k účinku Benešovej reči na Slovensku. Reakcie boli rôzne. V Šrobárovej zpráve z 13. 2. 1944 sa hovorí: „Vyvolala radostné vzrušenie v ľudu a depresiu vo vládných kruhoch... Reč prispela k spolupráci vo všetkých skupinách na Slovensku, takže značne pomohla vyrovnat všetky protivy medzi občianskymi a socialistickými skupinami.“ Súčasne Šrobár odporúčal: „Bylo by žádoucnо, by niekto z vládných kruhov v Londýne vyložil slovenskému a českému obyvateľstvu vhodným spôsobom ten odsek reči Beneša, v ktorom je urobená výzva k všeobecnému povstaniu. Bylo by snád vhodné určit čas k povstaniu, aby jednotlivé skupiny bez spoločného povelu izolovane nezačali odboj, ktorý by musel skončit porážkou. Lud československý sice bude odhodlaný k všeobecnému povstaniu, ale organizované skupiny sú dosiaľ utajené pred zraky Gestapa, ktoré po reči prezidenta Beneša bude pozorne stopovať naše podzemné organizácie.“ (AMZV Praha. Depеше došlé, 1944, čís. 598, Žen. 146 z 1. 3. 1944.) Úrsíny, Lettrich a Josko (pod pseudonymami 1895, Kiss, Dvanáctka) oznamujú ministrom Slávikovi a Lichnerovi (Vinčura, Jasný): „S povďakom kvitujeme prejav prezidenta k Štátnej rade, menovite i tú jeho časť, v ktorej naznačil stanovisko vaše v otázke slovenského národa. Tým, tak sa zdá, blahodarne pôsobil na zastavenie Čulenových písáček a anuloval nekonečné polemiky časopisov Spojených štátov v tejto veci.“ (Tamtiež, čís. 582, Žen. 149 z 1. 3. 1944.)

Naproti tomu v zpráve skupiny „Kaviár—Múzeum“ (Flora—Viestová—Kapinaj) zo 6. 2. 1944 sa tlmočí názor Žiaka (dr. Beharka — pozn. V. P.) a Žiacka (? — vraj bývalý katolícky kňaz, pozn. V. P.): „Časť prejavu o pomere českého a slovenského národa urobila deprimujúci dojem na Čechoslovákov. Chceli by sme o tej stati mať podrobnejšie vysvetlenie. Pre aké príčiny pán prezident zaujal toto stanovisko. Robí to dojem upustenia od jednoty národnej i štátnej. Ďurčanský na tú časť prejavu vravel: »Roosevelt donútil Beneša, aby kapituloval v otázke československej. Naši v USA to vyhrali.« Komunisti vravia: »Moskovskí komunisti sú za slovenský národ, vyhrali sme to my, komunisti.« Česi vravia: »Nech si Slováci robia svoje, my si budeme robiť svoje.«“ (Tamtiež, čís. 726, Žen. 187 z 14. 3. 1944.)

Najzaujímavejšia je zpráva od poslov zo Slovenska, ktorú reprodukuje Kopecký v depеше z 18. 3. 1944: „Reč Beneše ze 4. února nebyla dobře poslouchána, neboť byla dáвана po kouskách a relaci v noci po 12. hodině skoro nikdo neposlouchá.“ (Tamtiež, čís. 790, Žen. 205.)

Pokiaľ ide o celé Benešovo posolstvo Štátnej rade, z ktorého publikujeme sotva desatinu (expozé je veľmi rozsiahle, hodnotí medzinárodnú situáciu, cestu do Moskvy a zmluvu so Sovietskym sväzom z decembra 1943), od veľvyslanca Fierlingera prišla Benešovi krátka zpráva, ako prijala prejav moskovské vedenie KSC: „Zdejší krajané jsou s Vaším exposé spokojeni.“ (AMZV Praha. Depеше došlé, 1944, čís. 401, Mos. 39.)

¹ Zpráva nadpísaná „Panu presidentovi v Londýne (26. II. 1944)“ prišla do Londýna rádiotelegraficky z Istanbulu začiatkom júla 1944 (pod šifrou Bšt. 070306/44). V sprievodnom liste

1. Pán Sidor prichádzal už od vyše roka na Slovensko, aby získal čelných mužov pre takýto politický štátny plán:

V strednej Európe utvorí sa po vojne katolícky-federatívny sväz štátov, skladajúci sa z Poľska, Slovenska, Maďarska a Chorvátska. Za tento plán sú už vraj získaní mnohí čelní politikovia v týchto štátoch.

Spomínal na Slovensku známeho poľského kardinála, ktorý je ináč v úzkom spojení s primášom maďarským Seredim.

Niekoľko čelných politikov slovenských, najmä Sidorových obdivovateľov z roku 1938 a i niektorí z grupy zahraničného disidenta — Slovák, ktorý ešte sníva o federácii národov v dunajskej kotline^{1a}, teda niektorí mohykáni z tej povestnej spoločnosti tiež sa začali stýkať, radiť a plánovať túto obľudnú federáciu so Sidorom. Pisateľ tejto zprávy mal vážne obavy, aby sa naši dobrí ľudia nedali nachytať na túto protičeskoslovenskú intrigu a aby na konci vojny nevydali nejaké verejné prehlásenie protičeskoslovenské, ktorého by sa naši nepriatelia v zahraničí chytili a nepokúsili sa tak [desauovať] program našej štátnej jednoty československej. Išlo by o dobré meno nášho ľudu, našej vlády v zahraničí a o zviklanie pravdivosti našej propagandy v zahraničí. Niet pochyby, že by Tukovsko-Tisovská vláda podporila každý zmätok, jednak zo strachu, jednak z pomsty proti Benešovi a jeho vláde.

Vláda slovenská o Sidorovom pláne vedela. Jej by bol každý separatizmus dobrý.

2. Izolovanie Sidora:

Taká bola situácia z jari minulého roku. Pisateľ vidiač, že sa rodia schôdzky a že sa získavajú naši politikovia i zo strany evangelickej, dal sa vyjednávať, radiť, prehovárať každého z politikov, ktorí sa okolo Sidora sústredili. Po trojmesačných poradách sišlo sa päť bývalých ministrov na schôdzku, na ktorej sa uzniesli prijať známe Vám prvé memorandum. Sidora zavrhlí a opustili. Postavili sa jasne na bázu československú, teda jasnú i z textu memoranda samého. O Sidorových plánoch sa v istých kruhoch ešte vždy hovorí na Slovensku.

3. Počas týchto porad, trvajúcich celé leto a i v jeseni, stúpenci známeho slovenského disidenta v zahraničí začali šíriť pomlvy na pisateľa, a síce zprávy, že je nespoľahlivý, že sa spojil s režimistami, že je autonomista atď. A šíria tieto pomlvy až dosiaľ vo svojej „skupine“ a tiež medzi socialistami.

4. Zjednocovanie skupín:

Po odstránení Sidorovej intrigy proti republike československej pisateľ vstúpil do styku s vedúcimi činiteľmi skupín. Zpráva o týchto vyjednávaniach rozšírila sa po Slovensku ako požiar. Slovenská inteligencia pociťovala nedostatok jednotného programu, smerníc práce, plánu, ktorý by ideove spájoval pracovníkov k jednému určitému cieľu: Štátnej jednote československej. Ale myšlienka samostatnosti slovenskej stále ešte doliehala na ducha slovenskej inteligencie. Bolo plno hádok a kombinácií, ako sa dostanú Slováci z tohoto začarovaného kruhu. V jeseni a cez zimu začali hŕfne navštevovať pisateľa významní ľudia z celého Slovenska: Vysokí cirkevní hodnostári, evangelickí i katolícki, univerzitní profesori, finančníci, statkári, živnostníci, roľníci i robotníci.² Tak sa konečne dozvedela polícia a vláda

čj. MNO 404 taj. — II. odbor 1944 zo 6. 7. 1944 sa hovorí, že bola odoslaná zo Slovenska do Turecka ako mikrofotografia a že jej doručenie sa zdržalo nemeckou okupáciou Maďarska. Do Istanbulu bola zpráva doručená 1. 7. 1944.

Zpráva bola v Londýne intimovaná ako príloha k čj. MNO 404, 405 a 408 taj. — II. odbor 1944 zo 6. a 7. 1944. Autorstvo zprávy sme odvodili z textu a súvislostí v ďalšom materiáli, ktorý publikujeme v tomto zborníku. Dokument nadväzuje na korešpondenciu Šrobár—Beneš z konca leta r. 1943 (porov. dokumenty čís. 19 a 23 zo 4. a 15. 9. 1943 a z 11. 1. 1944).

^{1a} Autor zprávy mal zrejme na mysli M. Hodžu.

² V materiáli londýnskeho čs. MNO (SÚA Praha, Ch 37-91-7, prílohy k čj. HV 1230, 2. oddel. 1944) nachádza sa obsiahla zpráva o činnosti Šrobárovej skupiny od februára do leta 1944, možno priamo zo Šrobárovho pera, napísaná pravdepodobne v júli 1944; do Londýna však došla až na jeseň, pravdepodobne v novembri 1944. Publikovať túto obsiahlu zprávu v úplnosti je zbytočné.

o týchto návštevách a byt pisateľa tejto zprávy postavila pod policajný dozor. Po návštevách sa politická situácia v radoch našich ľudí vyjasňovala a vedúce hlavy nadobúdali pevnosti a určitosti v zmysle nášho programu a povojnových cieľov. Roztrieštenosť zmizla a začalo sa zjednocovanie skupín občianskych so skupinami sociálnodemokratickými a komunistickými, ktoré dotiaľ pracovali bez jednotného programu štátne-politického. Skupiny dotiaľ pracovali osve, nepestovali medzi sebou nutných stykov a o svojich plánoch [zachovávali] voči sebe úplnú tajnosť a nedôveru. Pisateľ nadviazal cestou svojich dôverných stykov so sociálnymi demokratmi i so skupinou komunistickou. Po ceste pána prezidenta do Moskvy a po uzavrení zmluvy so Sovietmi niektoré skupiny komunistov sa prihlásili k spolupráci s našou občianskou skupinou. Žiadajú si i zastúpenie v predsedníctve revolučného výboru. Podľa pravdy treba pripomenúť, že vedenie komunistické má neposlušné skupiny, ktoré snívajú o „prevzatí moci“ cestou násilnou.

Vybrali sme z nej len tri výňatky (Šrobárovo hodnotenie sidorovcov a agrárnych odbojových činiteľov, zprávu o zakladaní šrobárovských národných výborov a hodnotenie činnosti Zdenu — Krátkeho).

V prvej časti zprávy, nazvanej „K dnešnej situácii na Slovensku“ sa hovorí o. i. (Perun — pseudonym Šrobára): „3. Ako samozrejmy vodca domáceho odboja uznáva sa Perun, s ktorým sú vo styku aj spolupracovníci bývalého slovenského ministra Jána Lichnera a mnohí iní, známi ako odporcovia tisovskeho režimu. Autorita Peruna ako spolupracovníka zvečnelého prezidenta T. G. Masaryka a tiež dnešného pána prezidenta Dr. Beneša uznávaná je všeobecne. Perun je hodnotený ako človek nekompromisný a nekompromitovaný, ktorý je hodný dôvery ľudu oslobodenej vlasti. Okolo neho sa grupujú stotoční vlastenci nezatažení ani triednou, ani náboženskou predpojatou, ľudia čistých rúk a pevného československého presvedčenia.“

4. V odpore Perunovi stojí skupina rôznorodých živlov, ktoré zneužili posolstvo pána prezidenta [o] spolupráci činiteľov bývalých politických strán. Títo [si] organizácie národných výborov predstavujú vo forme združenia skrachovaných politikov, počítajúc medzi nich i zástupcov bývalej národnej a terajšej Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Reprezentanti tohto smeru, opierajúc sa o Hodžove a Osuského výlety do oslobodzovacieho hnutia v poslednom čase sú: býv. slov. minister dr. Vančo, s malou skupinou národniarov — býv. poslanec a Hodžov dôverník so skupinou tzv. nacionálnych agrárnikov a vatikánsky poslanec slovenského štátu Karol Sidor so svojimi intimnými spolupracovníkmi a s predsedom obilnej spoločnosti pre Slovensko inž. Klinovským, predsedom štátneho pozemkového úradu dr. Klinovským, s poslancami slovenského snemu Moravčíkom, Čarnogurským a s inými. Sekundujú im aj na všetky strany sa zaisťujúci inž. Peter Zaťko a bývalý ľudáckemu propagandistovi Čulenovi. Ale táto skupina dohromady netvorí verejnú mienku a ľud slovenský za ňou nejde. Tí ostatní, že s hodžovskou skupinou a so skupinou bývalých národniarov turčianskych promujú [?] aj ľudia i vládne kruhy, znamená, že pod formou Sidorom propagovanej federácie (Poľsko, Slovensko, Maďarsko, Chorvátsko, t. j. katolícka federácia) by sa Hitlerovi pomáhači chceli zachrániť pred hnevom ľudu a pred trestom národného súdu.

5. Pritom je zaujímavé, že na heslo „autonómia až do federácie“, ktoré má byť pláštikom, aby si terajší mocipáni mohli zachovať nielen kožuch, ale aj nakradnuté majetky s prípadným našim mocenským vplyvom, prilákali do svojho kruhu aj niekoľko bývalých komunistov, ktorí uvádzajú, že údajne majú na to súhlas Moskvy. Toto všetko deje sa však pod titulom zástupcov bývalých politických strán, ako si to vraj želajú naši v Londýne. Inž. Peter Zaťko bol sa pokúsil aj o vlastnú skupinu v rámci evanjelickej cirkvi (kde je členom generálneho hospodárskeho výboru), avšak na zakročenie seriózných evanjelikov generálny biskup zavrhol schôdzky, ktoré títo páni robili pod firmou Sväzu evanjelickej mládeže. (Zaťko s inými pánmí je na čele študentských internátov v evanjelickej cirkvi.) Ďalší dvaja členovia trojice Zaťko—Karvaš—Hrnčár, ktorá teoreticky pripravila tzv. samostatný slovenský štát (svojím dokazovaním, že Slovensko je schopné samostatného života a svojimi dátami, ktoré ešte za trvania ČSR poskytli Karolovi Sidorovi a Nemcom) nie sú tiež ďaleko od skupiny týchto, mierne rečeno obožiteľníkov, ktorých vôbec netreba [váhať?] priamo zaradiť medzi zradcov. Trúfalosť týchto na všetko súich politických dobrodruhov ide tak ďaleko, že pomocou niekoľkých režimistov, majúcich prístup do zahraničia, dopúšťajú sa drzej mystifikácie čl. zahraničného odboja, nehovoriac o balamutení v domácich radách.

6. Ale slovenský ľud nechce nič mať spoločného s kompromitovanými politikmi z minulosti, ani s kolaborantmi a pomocníkmi nacistov a fašistov. Ľud stojí voči nim v opozícii a jeho pevnou líniou je Beneš—Stalin, t. j. demokratická jednotná a nedeliteľná čl. republika, spojená pevnými zmluvami so sovietskym Ruskom, v úspechoch ktorého v boji proti Nemcom vidí úspech Slovanstva proti Germánstvu. Na čele tohto hnutia môžu stáť len ľudia s čistým štítom, zocelení v boji a utrpení, a nie intrigáni, príživníci, ktorí napomáhaním režimu tomuto boju prekážali a svojou účasťou vo vládnych a parlamentných prácach toto utrpenie schvaľovali.“ (SÚA Praha, Ch 37-91-7/675-678.)

Treba pripomenúť, že prvé tzv. Šrobárovo memorandum (dok. čís. 19) sa poslalo do Londýna aj v mene Karvaša a Zaťku.

1. Základom organizácie sú revolučné výbory miestne, okresné a župné. Počet členov výborov je daný veľkosťou obce. Zásadne má výbor toľko členov z občianskych, koľko z robotníckych vrstiev. Najmenší výbor je 5 členný: Predseda, 2 z občianskych, 1 komunista a 1 sociálny demokrat. Kde niet sociálnych demokratov, tam sú 2 komunisti a 2 z občianskych vrstiev. Predsedu si volia.³

2. Ústredný výbor: Zostavenie je podľa vzoru miestneho výboru. Občianske a robotnícke vrstvy sú zastúpené rovnakým počtom takto:

- a) Predseda určený prezidentom a vládou,
- b) 4 členovia z občianskych vrstiev,
- c) 2 komunisti,
- d) 2 sociálni demokrati.

Členmi ústredného výboru budú tiež zemský vojenský veliteľ a zemský četnícky

³ Zpráva citovaná v pozn. 2 obsahuje aj časť nazvanú „Národné výbory na Slovensku“, v ktorej sa opisuje šrobárovská separátna akcia zakladania národných výborov. Tu sa o. i. hovorí:

„1. Národné výbory. V prvej polovici marca t. r. bolo uznesené položiť organizačnú sieť Národných výborov na čím širší základ. Práca v podzemí na tomto poli bola prevádzaná dovtedy bez plánu a organizačného základu. Vec sa posúvila, akonáhle sovietske armády začali sa blížii k československým hraniciam. Preto bol vypracovaný plán, ktorý predpokladal v prvej nástupovej etape — zorganizovanie v najkratšom čase — 500 nár. výborov!

Po porade u Peruna boli vydané inštrukcie pre dôverníkov v župách, okresoch a obciach. Vlastencom bola doručená osobitná revolučná výzva, ktorá ich zavazovala založiť miestne národné výbory. Aby bolo možno nahliadnuť do systému a ducha tejto práce, prikladáme aspoň časť týchto pokynov.

Zorganizovanie 500 národných výborov ústredím podľa rozvrhu práce vyžadovalo organizačnú činnosť trvajúcu 2 mesiace, ktorá bez vyšších nebezpečenstiev a otrasov bola skončená. Do organizačného aparátu za dosiahnutie vytýčeného cieľa bolo zapojené na 70 revolučných pracovníkov, ktorí uloženú im prácu vykonávali na podklade koalíciom. Pri tomto občianska a socialistická složka tvoria blok československý a složka komunistická, niekde ešte váhavá, pomaly sa tiež preorientováva v smere tých medzištátnych skutočností, ktoré v zahraničí boli Vami už vytvorené. Následkom toho spolupráca s komunistami začína byť úprimnejšia ako predtým. Po započatí práce a vydaní pokynov bolo dosiaľ sústredených na 441 miestnych národných výborov, z ktorých zcela doteraz zaregistrovaných 203. Naším cieľom však je, až to pomery ďalej dovoľia, sústrediť v našej pôsobnosti prinajmenej 1000 národných výborov.

Povereníci miestnych národných výborov vedení sú v tajnom zozname, od čoho i napriek rizika z opatrovania takého zoznamu nebolo možno odhliadnuť, nakoľko nie je možné revolučné organizácie, poľožmo dôverníkov v nej pracujúcich držať pri tak veľkom počte v hlave, nakoľko netvorí sa teoretické, ale reálne skutočnosti, treba bolo tieto zaregistrovať. Týmto zároveň máme v rukách celý revolučne politický materiál pre prítomnosť i budúcnosť. Pri uskutočňovaní tohto nášho plánu slovenskému výchovu venovali sme osobitnú starostlivosť.

2. Národné výbory treba utvoriť najmenej päťčlenné. Môžu však byť i 7, 9 i viacčlenné. Jeden člen bude vykonávať funkciu predsedu. Vzájomný pomer členov v Národnom výbore nech sa riadi podľa pomerného zastúpenia politických vrstiev v mieste. Ide o to, aby Národné výbory zachytili všetky zložky ľudu, na jednej strane občianske, na druhej ľavicové, pokiaľ sú v mieste.

Do Národných výborov nesmia byť zapojení ľudia, ktorí režimu neodporovali, z neho koristili a vôbec od 6. októbra 1938 boli politickými udalosťami kompromitovaní. Do Národných výborov priberajte len osoby 1. bezúhonné, 2. verné ČSR a 3. režimu odporujúce. To platí rovnako pre inteligentov, roľníkov i robotníkov.

Národné výbory budú v prvých časoch prevratu štátnym a verejným úradom pomáhať pri budovaní nového života republiky, pri zisťovaní vinníkov a kolaborantov, v čase obsadenia Slovenska budú nám zaisťovať poriadok a bezpečnosť a budú spolupracovať s vojenskými veliteľmi československej i sovietskej armády do času, pokiaľ sa budú môcť vrátiť orgány československej vlády do vlasti, aby sa ujali správy podľa československých zákonných noriem.

Vystríhajte sa pred špiónmi a donášačmi, aby ste chránili seba a ostatných. Nevypytujte sa na mená osôb okresných a župných národných výborov, ako aj v ústredí.

Udržujte styk so susednými Národnými výbormi len cestou spoľahlivých dôverníkov a s vyššími zložkami Národných výborov len cestou povereníkov a kuriérov, ktorí vám občas prinesú zprávy a pokyny.“ (SUA Praha, Ch 37-91-7/681—684.)

Táto zpráva sa nezmieňuje o jednom — o veľkých finančných čiastkach, ktoré mal Šrobár k dispozícii. Zo zprávy Moravcovho zpravodajského agenta „Hely“ vyplýva, že Šrobár dostal niekoľko miliónov korún a že „dostane ďalších desať súrne“. (AÚD KSC Praha, f. 37, a. j. 21. Neúplný rádiogram z 10. 5. 1944. Bolo to zrejme z peňazí, o ktorých sa zmieňuje v rádiograme z 12. a 14. 5. 1944 Zdena — Krátky (porov. dokumenty čís. 61 a 62).

veliteľ. Týchto 9, respektíve 11 budú tvoriť predsedníctvo ústredného výboru, lebo celý ústredný výbor pre Slovensko bude mať ešte 80 členov, rozdelených do poradných odborov, vybraných z miestnych skupín z celého Slovenska.

3. Predsedníctvo ústredného výboru ustanoví povereníkov všetkých ministerstiev. Povereníci budú odborníci, ktorých úlohou bude pripravovať likvidáciu terajších ministerstiev a viesť agendu rezortu do ustanovenia ústrednej vlády. Ďalej poukazovať mzdy a platy zamestnancom a úradníctvu slúžiacemu v štátnej správe. Pripraví aj materiál pre nastávajúcu decentralizáciu správy a k sľúbenej zmene ústavy. Obsadením ministerstiev povereníkmi chceme čeliť chaosu, panike a neistote medzi zamestnancami, úradníkmi, robotníkmi, ktorí pracujú v administratíve, v školstve, doprave i štátnych podnikoch. Keby sme šmahom zrušili ministerstvá, nebolo by zodpovedných činiteľov, ktorí by zabránili poplachu v týchto radách.

III. O skupinách:

1. Máme tri dobre organizované skupiny, a to: Občiansku, komunistickú a soc. demokratickú. Posledná je slabá, nemá vodcov z minulosti. Pevne je organizovaná komunistická skupina. Sedliactvo, ako v minulosti, je i teraz za československý štát, ale sa nechotne organizuje. „Až to s vládou praskne, budeme s Vami hovoriť.“

2. Máme ešte niekoľko takzvaných „skupín“, v ktorých sa pestujú miestne, alebo čisto osobné záujmy. Majú spoločný program: Dosadíť po prevrate svojich vyvolencov na vedúce miesta, kde by bola moc, sláva a hlavne výhodné postavenie. Až pán prezident a vláda poveria vedením odboja osobu, požívajúcu dôveru doma i v zahraničí, títo rodinní vodcovia „skupín“ zmiznú do prepahliska. Poznámka: V poslednej zpráve bolo obširne vyložené, aké úkoly bude mať predsedníctvo ústredného výboru, povereníci i široký výbor ústredný.

3. Terajší režim má svojich stúpcov v úradníctve, vo vysokom, strednom a ľudovom školstve, v rozpadávajúcej sa Garde, vo vojsku, v žandárstve a v dedinách, v katolíckom i evanjelickom kňazstve. Kňazstvo katolícke získalo veľkú moc a materiálne výhody z terajšieho režimu. Preto je veľmi nenávidené po dedinách. Robotníctvo i mnohí roľníci chystajú sa vyliť svoju pomstu na ňom. Budeme mať dosť práce, aby sa to krvavo nestalo, ale ako táto vládna skupina vyzerá, spomeniem Vám ako kuriozitu najnovší prípad: Jeden terajší minister posielal poslanca k pisateľovi, aby mu oznámil, že československy zmýšľajúci ľudáci radi by sa pripojili k skupine pisateľovej.

Moc vlády opiera sa teraz už iba o revolvery Gestapa a na ozbrojené grupy domácich a zahraničných Nemcov.

IV. Partizáni:

Na východnom Slovensku zdržuje sa okolo 500 partizánov. Obyvateľstvo ich podporuje, najmä keď robia po Slovensku a študujú zraniteľné body, dôležité pre vojsko. Dosiaľ odzbrojili pohraničné stráže na našich hraniciach zo strany poľskej. Nemci žiadali vládu o posily žandárstva a vojska.

Partizáni sú dosiaľ rozptýlení po jednom, po dvoch na samotách i obciach. U slovenského robotníctva je dobrá vôľa vstúpiť do radov partizánov, čo badať najmä na strednom Slovensku. Je veľmi málo zpráv o tom, za akých podmienok sa Slováci odhodlajú k povstaniu; písal som Vám už minule. Práca v skupinách iná sa ani nekoná, ako prípravy k tomuto veľkému odhodlaniu k činu.

V. Vojenská dôstojníci:

Je ich mnoho, ktorí by chceli viesť odboj, ale medzi sebou sa nevedia zhodnúť, kto má byť veliteľom. Sú aj intriky medzi nimi. Nikto nie je schopný a nikto nie je

dost spoľahlivý. Bude treba oznámiť veliteľov z Londýna. Ale na to je ešte čas. Niekoľko ja Vám neskôr oznámim. Súčasne v prílohe prikladám zprávy našej skupiny, tak ako mi boli dodané. Končím. Prijmite, pán prezident i vláda, náš srdečný pozdrav a vďaku za zprávy a za pozdrav pisateľovi.

Príloha k memorandu p. prezidentovi.

Január 1944.

I. Situácia:

Po moskovskej zmluve politická situácia medzi stranami sa vyjasňuje i u nás. Komunisti si želajú brať účasť v konštruktívnej spolupráci so soc. demokratmi a s občianskou skupinou a chcú mať podiel i vo vláde.

II. Podľa Vášho pokynu ustanovíme ústredný revolučný výbor slovenský miesto terajšej vlády a snemu, ktoré budú zrušené. Ale treba mať na pamäti, že úlohy bratislavského výboru budú v mnohom odlišné od úkolov výboru pražského.

a) Bratislavský výbor bude musieť likvidovať vládu, ministerstvá a snem. Pražský výbor likviduje len ministrov a ministerstvá musí zachovať, aby nenastal veľký zmätok a nezasekla [sa] štátna správa.

b) Bratislavský výbor musí tiež v nejakej forme zachovať dočasné rezorty, aby podobne ako v českých zemiach nenastal zmätok v úradoch a anarchia vo správe Slovenska.

c) Bude ťažko doliehať na výbor bratislavský repatriácia Slovákov z územia a do územia Maďarmi obsadeného.

d) Bude treba vypracovať návrhy, podľa ktorých bude treba eliminovať tie chyby z minulosti, ktoré narobili toľko zlej krvi medzi bratskými spoluobčanmi pred a za Moravou.

e) Nebude možné razom uvoľniť pohraničný styk, aby sa nerozšírilo tu i tam keľstvo s tovarom, potravinami, aby nenastal zmätok medzi českou a slovenskou korunou, aby razom nevznikla drahota a nakoniec nedostatok všetkého u Vás i u nás. Tiež keby sme zrušili bez stopy a razom všetky ministerstvá, nastala by ohromná neistota a panika medzi železničiarimi, poštármi, učiteľmi, kňazmi, penzistami, bernou správou, finančnou strážou a administratívnymi úradníkmi, lebo by nevedeli, kto im má poukazovať mesačné platy a mzdy v štátnych podnikoch, fabrikách a dielňach, ale aby úradníctvo neutieklo z úradov. Slovom: naraz zrušíť u nás všetky centrálné úrady je nemožné a nežiadúce. Prechod k úradom bude sa musieť diať pozvoľne, prezieravo, aby sa nezapríčinilo zbytočne mnoho zla, nespokojnosti a neistoty v ľude. Príklad: V zemiach českých inflácia je vysoká, u nás mierna. Kúpna cena koruny českej je asi desať ráz menšia ako koruny slovenskej. Pri prevrate bude treba tento nepomer vhodne urovnať ustálením hodnoty novej československej platovej jednotky, aby Slovensko nebolo poškodené v takej miere, aby z toho nevznikol pocit krivdy, príčiny k protištátnej agitácii a k politickej nespokojnosti a aby na záujem ľudu čl. bol bráný zreteľ.

III. Organizačný plán pre Slovensko.

Vzhľadom na vyššie opísanie situácie a na rozdiel medzi zemiami českými a slovenskými po všestranom uvážení podávame tento organizačný plán a žiadame o jeho schválenie, a to v dobe čo najkratšej.

Predsedníctvo ústredného revolučného výboru slovenského bude sa skladať z 8 členov a z predsedu, ktorého označí prezident a vláda. V predsedníctve budú zastúpené tri politické strany, a to štyrmi členmi jednotnej občianskej strany, dvoma členmi komunisti a dvoma sociálni demokrati. Národní socialisti nie sú u nás organizovaní. A na toto 9-členné predsedníctvo preniesie prezident a vláda zvrchovanú moc politickú, administratívnu a hospodársku. Prenesené zvrchované práva bude predsedníctvo vykonávať kolektívne a len dočasne do právoplatného ustanovenia vlády a snemu.

Povinnosti predsedníctva sú:

1. Zaisťovať klud a poriadok na Slovensku.
2. Staráť sa o rozhlas a zpravodajskú službu, o verejnú mienku v časopisoch a na zhromaždeniach ľudu.
3. Ustanoviť trestné sudy nad politickými previnilcami.
4. Schvaľovať uznesenie širšieho výboru a kontrolovať povereníkov-odborníkov v terajších ministerských rezortoch. Skrátka: Deväťčlenné predsedníctvo bude kolektívne vykonávať asi to právo, ktoré má ministerské predsedníctvo. Lebo sme toho presvedčenia, že by bez dajakej zvrchovanej autority nastal úplný rozklad verejného života, chaos a anarchia v národe. Širší výbor s predsedníctvom bude spolupracovať. Širší výbor bude mať 80 členov. Zastúpené budú v ňom 3 politické strany, a to 40 členmi občianske strany, 20 členmi komunisti a 20 členmi soc. demokrati a širší výbor bude rozdelený na 10 odborov. Zastúpenie ako v predsedníctve: 4 — 2 — 2. Odbory budú zostavené podľa organizácie verejnej služby. Teda odbor pre vnútro, financie, školstvo, hospodárstvo, národnú obranu, železnice a poštu, pravosúdie, zdravotníctvo, soc. starostlivosť, zásobovanie. Podľa potreby môže byť širší výbor rozšírený o nové odbory. (Repatričný, nezamestnanecský, pozemkový a pod.) V odboroch sa predebatujú a pripravujú príslušné návrhy pre plénum za súčinnosti povereníkov-odborníkov. Návrh takto pripravený a plénom prijatý stane sa nariadením s mocou zákona, keď [ho] prijme predsedníctvo a podpíše predsedu výboru a patričný povereník výboru, povereníci (komisári) výboru, povereníci (komisári) výkonného výboru. Do každého mi-

nisterstva slovenskej vlády bude menovaný odborník, ktorý bude viesť bežnú agendu ministerstva. Terajší ministri budú zosadení a ako politickí previnilci postavení pred zvláštny súd. Miesto nich do ministerstiev nastúpia povereníci (komisári) revolučného výboru, menovaní na dobu, pokiaľ sa ministerstvá úplne nezlikvidujú.

Práva a povinnosti povereníkov (komisárov):

- a) Prepúšťať alebo prijímať kvalifikovaných úradníkov svojho rezortu.
- b) Vypracovať návrhy pre odbor a plénum zo svojho rezortu, menovite také návrhy, ktoré budú prospešné pre reformu novej ústavy a ktoré odstránia chyby a nedorozumenia z bývalej Československej republiky.
- c) Viesť agendu svojho rezortu.
- d) Predsedať v tomto odbore širšieho výboru, ktorý je dľa povahy práce ustanovený povereníkovi k spolupráci.
- e) Zúčastniť sa zasadania predsedníctva výboru s poradným hlasom.
- f) Podpisovať nariadenia s predsedom výboru, ktoré plénum navrhlo k schváleniu.
- g) Po likvidácii rezortu zložia do rúk predsedníctva svoju funkciu.

Zemský vojenský veliteľ:

Práva a povinnosti ako minister národnej obrany. Ale podriadený v nariadeniach predsedníctvu revolučného výboru.

Uskutočnením tohoto organizačného plánu správy Slovenska chceme zabrániť, aby Slovensko vstúpilo do obnovenej Republiky československej rozvrátené politicky, sociálne a hospodársky, vynasnažíme sa, aby ústredná vláda mala s nami čo najmenšie starosti a chceme vytvoriť ovzdušie bratskej spolupráce a bratského spolužitia s českým národom.

IV. Skupina občianska, komunistická a soc. demokratická si želajú, aby vláda a prezident označili, poťažmo menovali predsedu revolučného výboru v čase čo najkratšom. Navrhujú menovať osobu, ktorá má všeobecnú dôveru v zahraničí u pána prezidenta, v Čechách a na Slovensku.

Pánu prezidentovi pozdravy a gratulácie za skvelé úspechy v Moskve.

Koniec prílohy k memorandu.

SŤA Praha. Ch 37-92-5/261—274. Odpis. Strojopisný priepis.

1944, marec 1. Ženeva. — Depeša vyslanca dr. J. Kopeckého čs. ministerstvu zahraničia v Londýne so správou pre čs. vládne kruhy o vytvorení politického centra slovenského rezistenčného hnutia, s textom zásad povojnového usporiadania pomerov v Československu, na ktorých sa dohodli predstavitelia protifašistického odboja na Slovensku po založení Slovenskej národnej rady.

Tajné.

Tajné. Pro Dr. Drtinu.

„Prezidentovi a vláde zpráva o dohodnutí. Ideové smery na Slovensku, ktoré i po 6. októbri 1938 zotrvali na zásadách protifašistickej demokracie a viedli aktívny odpor proti politickému a kultúrnemu i hospodárskemu znásilňovaniu Slovenska, a ktoré dnes reprezentujú skutočné zmýšľanie všetkých vrstiev slovenského ľudu, vytvorili spoločné politické vedenie. V dôsledku toho všetky politické akcie doma sú vedené jednotne. Tiež všetky problémy, ktoré tu vývoj nastolí, budú riešené jednotne týmto vedením ako jediným reprezentantom politického odboja doma. Všetky ideové smery a zložky dohodli sa na týchto zásadách:

1. Želáme si, aby národ slovenský a český ako najpríbuznejšie slovanské národy utvárali ďalšie svoje osudy v novej ČSR, spoločnom to štáte Slovákov a Čechov na podklade princípu rovný s rovným.

2. Želáme si úzku spoluprácu so všetkými slovanskými štátmi a národmi, menovite so Sovietskym sväzom, v ktorom vidíme záštitu slobodného života a všestranného rozmachu malých národov a slovanských zvlášte.